

Lausunto

27.5.2024

VN/7196/2021
VN/7196/2021-STM-98

OM Oikeusministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto oikeusministeriölle naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelun rangaistavuuden selkeyttämistä, tapon syyteoikeuden vanhentumista ja lapsensurman kumoamista koskevasta HE-luonnoksesta
1. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista koskevat kommentit ja huomiot

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää esitystä ja sen tavoitteita tarpeellisina ja kannatettavina. Esitysluonnos on huolellisesti valmisteltu ja hyvin perusteltu.

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisessa on kysymys naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja tyttöjen ja naisten seksuaalisuuden kontrolloimisesta. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen on kansainvälisesti tunnistettu vakavaksi ihmisoikeusongelmaksi ja sukupuoleen perustuvan syrjinnän ja alistamisen muodoksi. On positiivista, että tyttöjen ja naisen sukuelinten silpomista tarkastellaan esitysluonnoksessa naisiin kohdistuvana väkivaltana ja naisen sukuelimeen kohdistuva silpomisteko on selkeästi erotettu poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta, kosmeettisesta/esteettisestä kauneuskirurgiasta ja esimerkiksi lävistyksistä. On myös tervetullutta, että esitysluonnoksessa tarkastelu ei rajoitu silpomisen aiheuttamaan fyysiseen haittaan, vaan myös silpomisen aiheuttamat psyykkiset haitat huomioidaan mahdollisina silpomisen seurauksina. Myös silpomisen sosiaaliset ja psyykkiset haitat voivat olla hyvin vakavia ja pitkäaikaisia. Niin ikään on hyvä, että myös lievä ja tilapäinen haitta tulee huomioiduksi. Esitysluonnoksessa on varsin selkeästi kuvattu, minkätyyppiset naisen sukuelimeen kohdistuvat toimenpiteet sääntely kattaisi.

Säännöksen soveltaminen edellyttäisi, ettei teolle ole lääketieteellistä perustetta. Esitysluonnoksen (s. 53) mukaan ”(l)ääketieteellisiin perusteisiin voi kuulua niin fyysisiä kuin psyykkisiä tekijöitä. Fyysisiin tekijöihin kuuluvia perusteita voisivat olla esimerkiksi terveyttä uhkaavien tai haittaa aiheuttavien kasvainten poisto, haittaa aiheuttavien suurten häpyhuulten pienennys, synnytykseen liittyvät avaus-toimenpiteet, synnytyksestä aiheutuneiden vaurioiden ompelu- tai muut korjaustoimenpiteet sekä tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen avaus- ja korjausleikkaukset.” Rikoksen uhrin korjaavan kirurgian tulee jatkossakin kuulua julkisen terveydenhuollon palveluvalikoimaan.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistelun aiemmissa vaiheissa tuonut esiin, että on tarpeellista erottaa tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen esimerkiksi tilanteesta, jossa päätösvaltainen ihminen vapaaehtoisesti hakeutuu laillisesti tarjottavaan esteettisen kirurgian toimenpiteeseen. Kyseisten tekojen onkin esitysluonnoksessa todettu jäävän soveltamisalan ulkopuolelle, mikä on kannatettavaa. Esityksessä olisi hyvä kuitenkin käsitellä vielä tarkemmin sellaisia mahdollisia tilanteita, joissa rajanveto lääketieteellisesti perusteltuun toimenpiteeseen, vapaaehtoiseen esteettisen kirurgian toimenpiteeseen ja sellaiseen toimenpiteeseen, joihin ei esityksen mukaan voi antaa suostumusta, ei välttämättä ole yksiselitteistä.

Esitysluonnoksessa sukuelinten silpomisen sääntelytarpeita on tarkasteltu myös kansainvälisten sopimusten (erityisesti Istanbulin sopimus) ja EU-oikeuden (erityisesti naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjuntaa koskeva direktiivi, ns. NKV-direktiivi) tavoitteiden näkökulmasta. Vaikka Istanbulin sopimuksen soveltamisalaan kuuluvat ja sopimuksen velvoittamina rikoslailla rangaistaviksi katsottavat väkivallan muodot on sopimuksessa laadittu valtaosin sukupuolineutraalisti, Istanbulin sopimus kuitenkin edellyttää nimenomaan sukupuolispesifiä lähestymistapaa tiettyjen väkivallan muotojen, kuten naisten sukuelinten silpomisen, kriminalisoinnissa. Myös esimerkiksi CEDAW-sopimusta valvova komitea nosti Suomelle syksyllä 2022 antamissaan suosituksissa esiin tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista koskevan nimenomaisen lainsäädännön puuttumisen ja suosittelee silpomisen nimenomaista kriminalisointia ("specifically criminalizing female genital mutilation"). Esitysluonnoksessa perustellaan, miksi nimenomainen naisten sukuelinten silpomista koskeva erityissäännös on tarpeellinen ja nykyistä oikeustilaa selkiyttävä. Eriyisesti niin sanottujen silpomisen lievempien tai vähäisempää fyysistä haittaa aiheuttavien muotojen osalta nykyinen yleisiin pahoinpitelysäännöksiin perustuva oikeustila ei ole ollut riittävän selkeä.

Esitysluonnoksessa perustellaan myös, mitä perusoikeuksia ja miten niitä ehdotetulla säännöksillä turvataan. Esitysluonnoksen (s. 62) mukaan "ehdotetut naisen sukuelinten silpomista ja sen valmistelua koskevat säännökset määrittelevät rangaistavaksi teot, joilla loukataan henkeä ja terveyttä (oikeutta elämään), seksuaalista itsemääräämisoikeutta, henkilökohtaista koskemattomuutta ja lasten oikeutta terveelliseen ja turvalliseen kehitykseen. Rangaistavat teot määriteltäisiin näiden oikeuksien kannalta nykyistä kattavammin ja selkeämmin. Tällä myös korjattaisiin lainsäädännön osalta vallitsevaa tulkinallista epäselvyyttä. Ehdotetuille säännöksille on siten perusoikeuksien kannalta hyväksyttävä peruste ja painava yhteiskunnallinen tarve."

Esitysluonnoksen (s. 33) mukaan säännöksen olisi tarkoitus koskea kaikkia henkilöitä, joilla on naispuoliset sukuelimet, riippumatta heidän juridisesta sukupuolestaan. Tämä on perusteltua. Esitysluonnoksessa (s. 62) myös todetaan, että "(e)hdotettuja säännöksiä ei kuitenkaan voida pitää yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisena, sillä Suomea koskevien kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti julkisella vallalla on velvollisuus suojella naisia heihin kohdistuvalta väkivallalta, mitä myös naisen ja tytön sukuelinten silpominen on."

Intersukupuolisten lasten osalta ehdotettu uusi rikoslain 21 luvun 6 b § on lähikäsitteellisesti kannatettava. Pykälän perustelujen mukaan intersukupuolisille lapsille tehtävät toimenpiteet, joille on hyväksyttävä lääketieteellinen peruste, jäisivät säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Sosiaali- ja terveysministe-

riön näkemyksen mukaan olisi tärkeää, että säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät vain intersukupuolisille lapsille tehtävät toimenpiteet, jotka ovat lääketieteellisesti välttämättömiä. Tämä vastaisi myös paremmin kansainvälisten ihmisoikeuselinten suositusten linjaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että rikosoikeudellisen sääntelyn lisäksi tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ennaltaehkäisyssä ja tapauksiin puuttumisessa myös muut toimet, kuten tietoisuuden lisääminen, asenteisiin vaikuttaminen, kotouttaminen, vanhemmuuden tukeminen sekä eri toimijoille suunnattu koulutus ja selkeät toimintaohjeet havaituissa/epäillyissä tapauksissa ovat keskeisessä roolissa. Esimerkiksi neuvoloilla ja kouluterveydenhuollolla on tärkeä rooli puheeksiottamisessa sekä asiaan puuttumisessa, jos havaitaan riski tytön joutumisesta rikoksen uhriksi (ml. ilmoitusvelvollisuus).

2. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen valmistelua koskevat kommentit ja huomiot

On kannatettavaa, että myös silpomisen valmistelu ja tytön tai naisen vieminen ulkomaille sukuelinten silpomista varten tai tytön tai naisen pakottaminen tai järjestäminen alistumaan silpomistekoon olisi rangaistavaa.

Esityksessä voisi vielä tarkentaa esimerkinomaisesti eri rikosentekijöiden roolia, toisin sanoen sitä, voiko 6 c §:n mukaiseen tekoon syyllistyä esimerkiksi kuka tahansa teon kohteen läheinen tai muu henkilö, joka valmistelee tai edistää teon toteutumista ja 6 b §:n mukaiseen tekoon puolestaan henkilö, joka konkreettisesti toteuttaa toimenpiteen. Käytännössä useilla henkilöillä voi olla roolia silpomisteon valmistelussa, edistämisessä ja toteuttamisessa, joten asiaa olisi hyvä vielä avata tarkemmin.

3. Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat kommentit ja huomiot

On kannatettavaa, että tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista koskevan teon osalta rikoksen vanhenemisaika alkaisi vasta täysi-ikäisyydestä. Monesti silpomisen uhri elää silpomistraditiota tukevassa/harjoittavassa yhteisössä, eikä hänellä ole tosiasiallisesti mahdollisuuksia käynnistää prosessia ollessaan alaikäinen ilman huoltajan tukea.

4. Lapsensurmaa koskevat kommentit ja huomiot

Ei lausuttavaa.

5. Kommentit ja huomiot esitysluonnoksen johdosta muihin lakeihin tehtäviin muutoksiin

Ei lausuttavaa.

6. Muut esitykseen liittyvät kommentit ja huomiot

Ei lausuttavaa.

Kansliapäällikkö

Veli-Mikko Niemi

Erityisasiantuntija

Minna Viuhko

Jakelu OM Oikeusministeriö

Tiedoksi STM TUTO Turvallisuus ja terveys -osasto
STM Sosiaaliturvaministeri

VN/7196/2021-STM-98

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: